तथ्य पुस्तिका

खनिज इन्धन अप्रसार संधि अभियान

खनिज इन्धन प्रयोगको चरणबद्ध न्यूनीकरणको समर्थनका लागि विश्वव्यापी पहल

THE FOSSIL FUEL NON-PROLIFERATION TREATY

परिचय

- खनिज इन्धनको अत्याधिक प्रयोगका कारण विश्वव्यापी रूपमा जलवायु संकटको सृजना भएको छ ।
- कोइला, तेल र ग्याँस जस्ता खनिज इन्धनको अत्याधिक उपयोगले गर्दा कार्बनडाइअक्साइड (CO_2), मिथेन (CH_4), नाइट्रसअक्साइड (N_2O) जस्ता हरितगृह ग्याँस उत्सर्जन भइरहेको छ ।
- विश्वव्यापी रूपमा ८० प्रतिशत हरितगृह ग्याँस उत्सर्जन खनिज इन्धनको प्रयोगले गर्दा हुने गर्दछ ।
- सबैभन्दा धेरै हरितगृह ग्याँस उत्सर्जन गर्ने राष्ट्रहरू चीन, संयुक्त राज्य अमेरिका, र युरोपियन संघ हुन् ।
- पेरिस सम्झौताद्वारा लक्षित १.५ डिग्री सेल्सियस तापक्रम वृद्धिलाई सीमित गर्नको लागि संसारभर २०२० देखि २०३० को बीच खनिज इन्धन उत्पादन प्रति वर्ष लगभग ६ प्रतिशतले घटाउन आवश्यक छ । (संयुक्त राष्ट्रसंघको उत्पादन अन्तर प्रतिवेदन, २०२०)
- नेपालको यातायात क्षेत्र पेट्रोल र डिजलमा पूर्णरूपमा निर्भर छ । यातायात क्षेत्र एक्लैले १७४१ कार्बनडाइअक्साइड समान हरितगृह ग्याँस उत्सर्जन गर्दछ । जुन कुल हरितगृह ग्याँस उत्सर्जनको ३७% हो । (तेस्रो राष्ट्रिय संचार प्रतिवेदन, २०१७)
- आर्थिक वर्ष २०१९/२० मा नेपालले १,५००,२७३ किलो लिटर डिजल रु. ८७.३८ अर्ब, ४,५१,०२९ मेट्रिक टन, एल.पी ग्याँस रु. ३०.७३ अर्ब, ५,१२,७१३ किलो लिटर पेट्रोल लागत रु. २८.३७ अर्ब र कोइला लागत रु. ११.२५ अरब बराबरको आयात गरेको छ । (नेपाल विदेश व्यापार साङ्ख्यिकी २०१९/२०)
- विश्वव्यापी रूपमा खनिज इन्धनको उत्खनन् र उपयोग कम गर्नको लागि खनिज इन्धन अप्रसार संधि अभियान सेप्टेम्बर २०२० मा औपचारिक रूपमा शुरू भएको हो ।
- नेपालमा खनिज इन्धनको उपयोग घटाउन खनिज इन्धन अप्रसार संधिको समर्थन आवश्यक छ ।

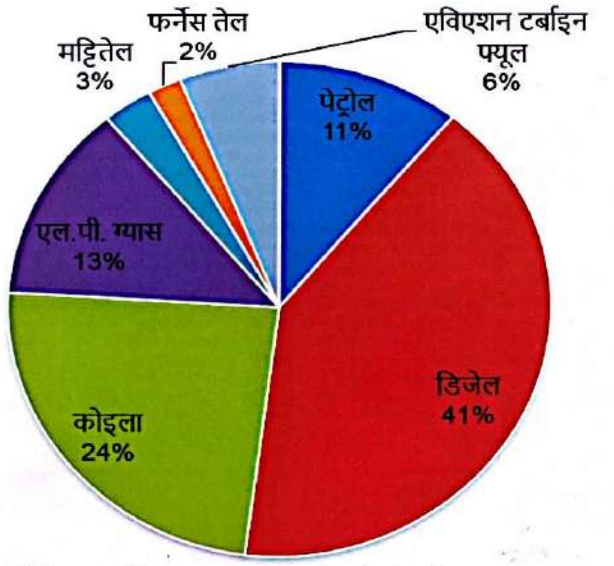

चित्र: खनिज इन्धनबाट ऊर्जाको शेयर २०१०/११
(स्रोतः तेस्रो राष्ट्रिय संचार प्रतिवेदन, २०१७)

खनिज इन्धन अप्रसार संधि भनेको के हो ?

खनिज इन्धन अप्रसार संधि, खनिज इन्धनको उत्खनन्, प्रयोग र व्यापार व्यवसायलाई रोकथाम गरी खनिज इन्धन प्रयोगको चरणबद्ध न्यूनीकरणको समर्थनका लागि विश्वव्यापी पहल हो । जलवायु परिवर्तन मानवको लागि परमाणु हतियार जस्तै गम्भीर खतरा भएकोले यो अभियानलाई संयुक्त राष्ट्रसंघको आणविक हतियार अप्रसार सम्बन्धी संधिको अवधारणालाई अवलम्बन गर्दै अगाडी बढाइएको छ । जलवायु परिवर्तनको खतरालाई कम गर्नको लागि आणविक हतियार नियन्त्रण गरे जसरी गम्भीर पहल चाल्नु पर्ने आवश्यकता देखिन्छ । जलवायु परिवर्तन जस्तो विश्वव्यापी संकट समाधानका लागि एक व्यक्ति, शहर वा देशको एक्लो प्रयास मात्र पर्याप्त नहुने भएकाले विश्वव्यापी सहयोग र सहकार्यको आवश्यकता पर्दछ, जसका लागि खनिज इन्धन अप्रसार संधि अभियानको थालनि गरिएको हो । खनिज इन्धन अप्रसार संधिका तीन मुख्य स्तम्भहरु छन् (तलको चित्रः) ।

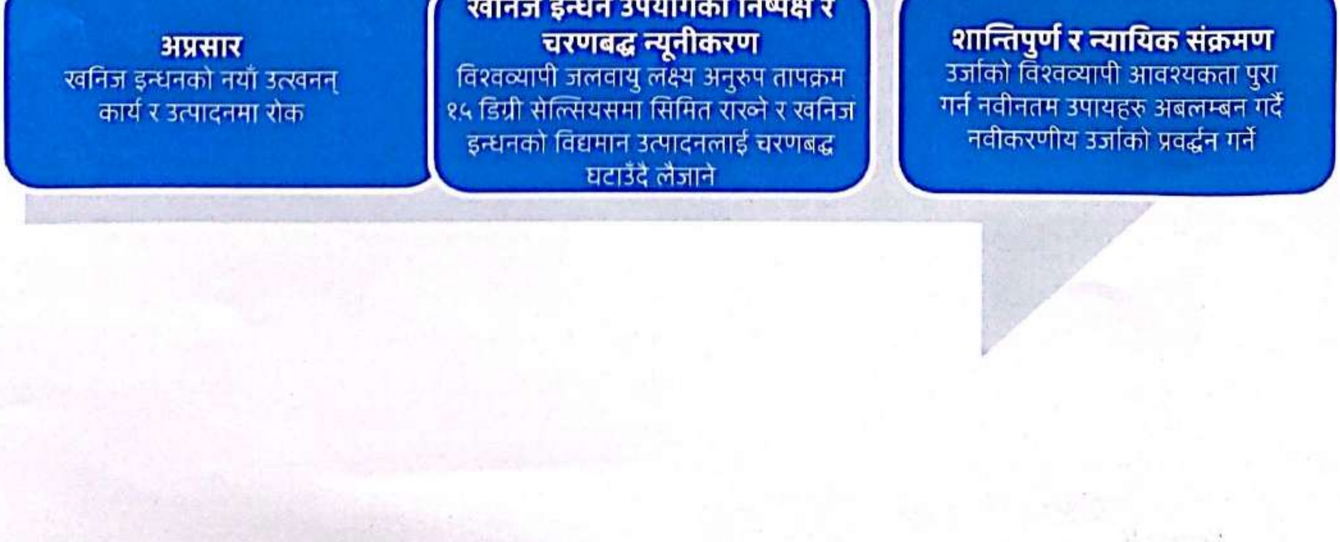

उद्देश्यहरु

- विश्वव्यापी अभियानद्वारा खनिज इन्धन आपूर्ति र प्रयोगको मापदण्डहरु परिवर्तन गर्ने,
- खनिज इन्धन कटौतीबाट सिर्जना हुने संक्रमणका लागि उपयुक्त ढाँचा र संयन्त्र तयार गर्ने,
- खनिज इन्धन उत्खनन् र प्रयोगका लागि विश्वव्यापी अभियानमा सहयोग गर्ने,
- खनिज इन्धनको स्थानिय प्रयोगलाई चरणबद्ध अन्त्य गर्नको लागि प्रेरित गर्ने,
- खनिज इन्धनको प्रयोग र उत्खनन्को पारदर्शिता र जबाफदेहीता सुदृढ गर्ने,

खनिज इन्धन अप्रसार संधिको मुख्य लक्ष्य भनेको खनिज इन्धनको उन्मूलन गर्न र ऊर्जाको उपयोग नवीकरणीय ऊर्जामा स्थानान्तरण गर्नका लागि प्रोत्साहित गर्नु हो । यस अभियानको सफलताको निम्ति अन्तर्राष्ट्रिय समर्थन अत्यावश्यक रहेको छ ।

नेपालमा नवीकरणीय ऊर्जाको स्थिति

नेपालमा नवीकरणीय ऊर्जाको ठूलो सम्भावना रहेको छ । जलविद्युत, सौर्य ऊर्जा र वायु (हावाबाट उत्पादन हुने) ऊर्जा नेपालको प्रमुख नवीकरणीय ऊर्जाका स्रोतहरु हुन् । नेपालमा करीब ३० मेगावट विद्युत, मिनी र माइक्रो हाइड्रोबाट, १५ मेगावाट सौर्य प्रणालीबाट र २० किलोवाट हावाबाट उत्पादन हुन्छ (नवीकरणीय ऊर्जा अनुदान नीति, २०१६) । आर्थिक वर्ष २०१९/२० मा नवीकरणीय ऊर्जाको कुल हिस्सा ७.१% थियो । नेपालमा नवीकरणीय ऊर्जा मुख्यतः खाना पकाउन र बत्ती बाल्ने जस्ता घरेलु प्रयोजनमा उपयोग गरिन्छ । तसर्थ, नवीकरणीय ऊर्जाको प्रविधिहरू अन्य उच्च ऊर्जा माग गर्ने क्षेत्रहरू जस्तै यातायात र उद्योगहरूमा पनि बढाउनु आवश्यक छ । त्यसैले जलवायु परिवर्तनको जोखिम र अन्तर्राष्ट्रिय मुद्दालाई ध्यानमा राखी नवीकरणीय ऊर्जाका स्रोतहरूको योगदान नेपालमा धेरै हदसम्म बढाउनुपर्दछ ।

ऊर्जा प्रयोग र आपूर्ति, १९९०-२०१४

	१९९०	१९९९५	२०००	२००५	२०१०	२०१४
कुल प्राथमिक ऊर्जा आपूर्ति	५७८९	६७१२	८१०८	९१३२	१०,२११	११६९०
कोइला	४९	७४	२५८	२४८	३०३	४८४
तेल	२४४	५०१	७१३	७२४	९८३	१३५९
जलस्रोत	७५	१००	१४०	२१६	२७६	३२६
बायोमास	५४२५	६०३९	६९८८	७९२८	७९२८	९४०३
कुल ऊर्जा खपत	५७६१	६६६७	८०४१	९०५०	१०,१०७	११५३४
उद्योग	१०६	१६१	३७९	३८८	४४९	६६५
ढुवानी	१११	२०३	२७०	२७५	६३७	८५८
आवासीय	५४६५	६१७०	७१९९	८१२८	८७१८	९६२४
व्यावसायिक र सार्वजनिक सेवाहरु	४३	६०	९७	१६५	१७१	२१९
कृषि र वन	३३	६०	७५	७२	११८	१५१
गैर ऊर्जा उपयोग	४	७	११	२०	१०	८

Ktoe- kilotons of equivalent

(स्रोतः नेपाल ऊर्जा क्षेत्र आकलन रणनीति, एडीबी)

नेपालका लागि खनिज इन्धन अप्रसार संधि किन महत्वपूर्ण छ ?

विश्वको कुल हरितगृह ग्याँस उत्सर्जनमा नेपालको योगदान (०.०६%) रहेता पनि खनिज इन्धन अप्रसार संधि अनुमोदन गर्दा नेपाललाई निम्नलिखित फाइदाहरु हुनेछन्,

- खनिज इन्धन अप्रसार संधि अभियान कार्यान्यनद्वारा खनिज इन्धन प्रयोगलाई न्यूनीकरण गर्न सकिन्छ ।
- खनिज इन्धनको आयात कम गराई व्यापार घाटा न्यूनीकरण गर्नको लागि मद्धत गर्दछ ।
- देशमा उत्पादित स्वच्छ उर्जाको प्रयोगलाई प्रवर्धन गर्दछ ।
- नेपालका शहरहरुको ऊर्जा प्रयोगलाई स्वच्छ ऊर्जामा स्थानान्तरण गराई नमुना शहर बन्ने अवसर प्रदान गर्दछ ।
- नेपालको राष्ट्रिय रुपमा निर्धारित लक्ष्य, २०२० को कार्यान्वयनमा सहयोग गर्दछ ।
- रोजगारीको नयाँ अवसर सिर्जना गर्दछ ।

सन्दर्भ

- संयुक्त राष्ट्र उत्पादन प्रतिवेदन, २०२० (https://www.unep.org/resources/report/production-gap-2020)
- नवीकरणीय ऊर्जा सब्सिडी नीति, २०७३ नेपाल सरकार जनसंख्या तथा वातावरण मन्त्रालय
- तेस्रो राष्ट्रिय सञ्चार, २०१७, सीडीईएस, त्रिभुवन विश्वविद्यालय,
- https://fossilfueltreaty.org/ (२०२१/०८/०९)
- नेपाल विदेश व्यापार साङ्खिकी, २०२१, भन्सार विभाग, अर्थ मन्त्रालय, नेपाल सरकार ।

थप जानकारीका लागि

CLEAN ENERGY NEPAL

प्रगति पथ, ताल्छिखेल, ललितपुर, नेपाल
पोष्ट वक्स २४५८१, काठमाडौं
फोन ०१५५३८६६०
इमेल: info@cen.org
वेबसाइट: www.cen.org.np

सहयोग

CANSA
CLIMATE ACTION NETWORK
South Asia

यो श्रोत सामाग्री स्वच्छ उर्जा नेपालका लागि लालमणी वाग्ले र नविना तिवारीद्वारा तयार पारिएको हो